

Кваша Оксана Олександрівна,
провідний науковий співробітник
відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою Інституту
держави і права НАН України, доктор
юридичних наук, професор

ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ ЯК *CONDITIO SINE QUA NON* ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Коли корупція проникає у всі сфери урядової ієрархії, від глави держави до дрібних чиновників, проблема особливо ускладнюється. Чистку і дезінфекцію слід починати з верхівки, систематично проходячи всі її рівні до самих низин. Це довга і болісна робота, з якою впорається лише дуже сильна група лідерів, чий чесність і моральний авторитет не піддаються жодному сумніву.

Лі КуанЮ

Верховною Радою України систематично корегується законодавство у сфері протидії корупційним правопорушенням, проте успіхів у мінімізації корупційних проявів так і не немає. Корупція була і залишається на сьогодні загрозою для існування багатьох суспільних інститутів. Тому науковці традиційно приділяють багато уваги пошуку причин такого стану речей. Чому за наявності належної нормативно-правової бази протидії корупції не вдається досягти успіхів у протидії їй?

Позиція О.М. Костенка полягає в тому, що олігархія - це особлива форма корупції, тому не усунувши від влади олігархів, не можна побороти корупцію [1, с. 146]. На думку інших вчених, основна причина недовісти КК України полягає у тому, що кримінально - правова протидія найбільш небезпечним корупційним злочинам здійснюється на основі норм, застосування яких напругу залежить від волі осіб, які самі є елементами корупційних мереж. У зв'язку із цим, чинний КК України пристосований для об'єктивної боротьби тільки з низовою, епізодичною, децентралізованою та побутовою корупцією [2, с. 232]. Із наведеною позицією слід погодитись лише частково. Щодо першого висновку немає заперечень - застосування норм кримінального закону справді залежить від політичної волі представників органів державної влади, які часто самі є учасниками корупційних схем. Однак не погоджуюсь з тим, що чинний КК України пристосований для об'єктивної боротьби тільки з низовою, побутовою корупцією. КК України пристосований та може бути об'єктивно ефективним і для протидії найвищому рівню корупції, притягнення до відповідальності так званих топ-корупціонерів, якщо на те буде політична воля керівництва держави.

Підтвердженням можливості якщо не подолання, то значного зниження рівня корупції, мінімізації її наслідків для держави і

суспільства є досвід Сінгапуру. Аналіз цього досвіду в українській юридичній науці здійснено у багатьох сучасних наукових розвідках. Позитивний досвід Сінгапуру свідчить про те, що поєднання ефективної роботи органів кримінальної юстиції, антикорупційних законів, судової системи і адміністративних заходів необхідне для ефективної боротьби з корупцією [3, с. 115]. Автор статті детально аналізує ефективність діяльності сінгапурського Бюро з розслідування випадків корупції, однак, на жаль, не згадує, що це стало можливим завдяки сильній політичній волі лідера Сінгапуру - прем'єр-міністру Лі Куан Ю. Завдяки його принциповій позиції стали можливими успіхи у протидії корупції. Лі Куан Ю вважається одним із найбільш видатних політичних діячів XX століття, у тому числі завдяки ефективній політиці щодо мінімізації корупції, що дозволило перетворити Сінгапур із британської колонії у високорозвинену державу. Лі Куан Ю у 1957 році відзначив: «Якщо влада держави, якою ми керуємо, буде використана не для того, щоб покращити життя більшості, а щоб набити кишені меншості із владної ієрархії, то нам буде погано» [4, с. 105]. Водночас ще у XVIII столітті французький правник та політичний мислитель Шарль-Луї де Монтеск'є констатував, що кожна людина, наділена владою, схильна зловживати нею і утримувати її у своїх руках аж до останньої можливості [5, с. 289]. Утримання влади здійснюється у тому числі за рахунок створення корупційних мереж.

Ефективна протидія корупції на всіх рівнях не можлива без симбіозу таких її складових як вплив на причини та умови корупції, створення системного антикорупційного законодавства, його ефективного застосування до всіх без винятку проявів корупції у всіх щаблях державної влади. Однак такий симбіоз здатен принести позитивний результат лише за умови наявності політичної волі керівництва держави. Якби назвала це так - «*conditio sine qua non*» («умова, без якої немає») подолання корупції в державі». З латинської «*conditio sine qua non*» означає «необхідна умова», необхідна умова настання результату. Відповідно політична воля - необхідна умова подолання (зниження рівня) корупції в Україні.

Д.Г. Михайленко, який присвятив своє докторське дослідження виробленню концепції кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні, вважає, що «у довготривалій перспективі недовіра інституту політичної відповідальності призводить до реалізації народом права на повстання, що обґрунтовано вченими як конституційний еквівалент права на необхідну оборону, крайнього засобу (*ultimaratio*), до якого звертаються в разі неможливості ефективно захистити свої права за допомогою інших, правових механізмів, що реалізуються в умовах демократичного режиму [2, с. 39]. Отже, чим довше відсутня політична воля керівництва країни на здійснення реальної, а не удаваної боротьби з проявами корупції у всіх сферах суспільного життя, тим більш імовірним є виникнення революційної ситуації та реалізації народом права на повстання. Тим

більше партія, яка приходить до влади, одним із своїх гасел завжди має боротьбу з корупцією. А отже, коли ця передвиборча обіцянка не виконується, бо відсутня політична воля керівництва країни, немає реальних успіхів протидії корупції, бо ця проголошена боротьба є удаваною, то починається соціально-політичне протистояння народу і чинної влади. Це стосується не лише України. Доречно згадати події в Румунії 2017 року (т. зв. Революція світла), коли підставою масових протестів стало рішення уряду Румунії помилувати засуджених за корупційні злочини.

М.І. Мельник констатує, що вияв політичної волі зводиться до того, що за наявності законних підстав закон має застосовуватися до будь-якої особи, незалежно від займаної нею посади, політичних уподобань, наближеності до політичного керівництва держави та інших суб'єктивних обставин. Головна роль у формуванні та реалізації політичної волі, як правило, належить Главі держави, який зазвичай має найбільші повноваження щодо забезпечення національної безпеки, керівництва та координації діяльності правоохоронних структур [6].

Очевидно, що політична воля Глави держави - це не лише особиста його воля. Акт політичної волі - дуже відповідальний, мужній і ризикований крок, але залежить він не тільки від власної особистої волі політичного лідера, але й від якості оточуючого експертного середовища, професіоналізму і порядності команди, а також налагодженості спеціальної комунікації з громадянами [7, с. 176].

Політична воля в умовах трансформації політичного середовища, якісних структурних змін, модернізації соціально- політичних інститутів є основою для прийняття дійових рішень суб'єктами політичного процесу, вдосконалення політичної системи, налагодження владно-суспільних комунікацій. Політична воля в сучасних умовах є не лише важливим соціополітичним та психологічним феноменом, а й особливою якістю суб'єкта політики, що обумовлено політичними традиціями, політичною культурою, політико-ідеологічною системою, що домінують у певній країні в той чи інший період її розвитку [8, с. 338].

Отже політична воля у протидії корупції - це як власна особистісна воля політичного лідера (Глави держави), так і воля осіб, які його оточують. Лише політична воля здатна забезпечити ефективність всіх інших необхідних складових протидії корупції. Політична воля керівництва держави - це *conditio sine qua non* подолання корупції в державі, тобто умова, без якої не можлива її мінімізація.

Список використаних джерел

1. Костенко Олександр М. *Natura Incognita / Про соціальну природу та її закони*. зб. філософ. есе. Одеса: Фенікс, 2019. 184 с.
2. Михайленко Д.Г. Проблеми формування та реалізації політичної волі протидіяти корупції в Україні. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані*: моногр. / за ред. О.В. Козаченка, Є.Л. Стрельцова. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 207-238.

3. Шмаль Л. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 110-118.

4. Ли Куан Ю. На пути из третьего мира в первый. Взгляды и убеждения Ли Куан Ю. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2015. 304 с.

5. Монтескье Ш. Избранные сочинения. Москва: Госполитиздат, 1955. 803 с.

6. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. <http://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-koruptsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>.

7. Колтунов О. Політична воля як феномен державного управління. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса*. 2011. № 2 (52) С. 168-177.

8. Смірнова В. О. Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти. Київ: Логос, 2019. 384 с.

Князєв Сергій Миколайович,
здобувач Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ: АНАЛІЗ ІНОЗЕМНОЇ ПРАКТИКИ

Опрацювання наукових джерел, присвячених дослідженню особливостей переходу від радянської до європейської моделі досудового розслідування, та реформування системи оперативно - розшукової діяльності, дозволив виокремити низку проблем, якими, на думку вчених, характеризується така трансформація. Пропонуємо детальніше зупинитися на проблемі використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в якості доказів у кримінальному провадженні про корупційні злочини, апелюючи до зарубіжного досвіду їх вирішення.

Як справедливо стверджує В. Городовенко, основним функціональним призначенням негласних слідчих (розшукових) дій в оновленій системі кримінального процесу України є забезпечення оптимальних шляхів використання у кримінально-процесуальному провадженні інформації, здобутої із використанням негласних шляхів та засобів, які використовуються у процесі оперативно-розшукової діяльності [1, с. 17].

Примітно, що результати негласної роботи відповідно до законодавства інших країн також зазвичай мають подвійну природу: з одного боку - процесуальну, тобто виступають в якості доказів у кримінальних справах, а з іншого - оперативно-розшукову, тобто